

Ristan Stijepović *

NACIONALNI PARK "SKADARSKO JEZERO" - STANJE I PERSPEKTIVE

NATIONAL PARK "SKADAR LAKE" - STATE AND PERSPECTIVES

Uvažene dame i gospodo,

Koristim priliku da vas u ime Javnog preduzeća Nacionalni parkovi Crne Gore najsrdačnije pozdravim i zaželim uspješan i plodotvoran rad.

Za perspektivu i budući razvoj Crne Gore kao ekološke države značajno je što već sada na njenom prostoru postoje četiri nacionalna parka koji sa svojih 90.000 hektara obuhvataju 5-6% ukupne teritorije Republike. Ako se pođe od činjenice da i neki drugi prostori u našem neposrednom okruženju imaju perspektivu zvaničnog proglašenja za nacionalne parkove, onda bi znatno veći prostor Crne Gore imao tretman posebno zaštićenog područja univerzalne vrijednosti. To bi išlo u prilog ideji da se i ukupan prostor Crne Gore posebno zaštititi i kao takav nade na listi kulturne i prirodne baštine svjetske ekološke biosfere. Zbog toga sa pravom možemo da kažemo da nacionalni parkovi Crne Gore predstavljaju embrion i jezgro buduće Ekološke države u kojem NP "Skadarsko jezero" sa svojim hidrološkim potencijalom, ukupnim biodiverzitetom i bogatim kulturno-istorijskim nasljedem zauzima značajno mjesto.

Zahvatajući područja opština Podgorice, Cetinja i Bara na površini od 40.000 hektara, kao najveći nacionalni park u Crnoj Gori, obuhvata pored vodene površine Jezera i uzani priobalni pojas. Ukupna dužina Jezera iznosi 44 km a prosječna širina 14 km. Nivo Jezera se mijenja tokom godine tako da njegova površina varira

*Ristan Stijepović, direktor Javnog preduzeća Nacionalni parkovi Crne Gore, Podgorica

od 375 do 540 km² a zapremina od 1,8 x 10⁹ do 4,25 x 10⁹ m³ vode. Ukupna količina vode u Jezeru se u toku godine promijeni od 2,5 do 3 puta jer prosječan dotok vode u Jezero preko rijeka Morače, Cijevne, podzemnih voda i atmosferskih padavina iznosi 330 m³/s a isto toliko otekne rijekom Bojanom.

Prosječna dubina Jezera iznosi 6 - 7m a nivo vode se podiže do 3 m. Od ukupne površine Jezera Jugoslaviji pripada oko 60% a Albaniji oko 40%.

Zbog naznačenih univerzalnih vrijednosti posebnim zakonom iz 1983. godine Skadarsko jezero proglašeno je za nacionalni park a Samoupravna interesna zajednica sa svojstvom pravnog lica otpočela je sa radom 1986. godine, kada je formirana Služba zaštite zajedno sa Stručnom službom sa sjedištem u Podgorici.

Nakon ukupne društvene, ekonomske i vlasničke transformacije javila se potreba za jedinstvenom zaštitom dobara od opšteg interesa. Zbog toga je Skupština Republike Crne Gore usvojila jedinstven Zakon o nacionalnim parkovima Crne Gore na osnovu kojeg je u januaru 1993. godine formirano javno preduzeće koje sačinjavaju četiri postojeća nacionalna parka sa zajedničkom stručnom službom.

Nacionalni park "Skadarsko jezero" sačuvao je svoj identitet u formi radne jedinice sa sjedištem na Vranjini.

Za unapređenje, razvoj i očuvanje Nacionalnog parka "Skadarsko jezero" posebno je značajna zaštitna funkcija kojoj su manje ili više podređene sve ostale aktivnosti i funkcije. Zbog toga ću veći dio mog izlaganja posvetiti nivou zaštite Nacionalnog parka "Skadarsko jezero" kao i šta sve treba preduzeti i za šta se opredijeliti da bi se zaštita podigla na još viši nivo.

Da bismo što bolje sagledali ovu značajnu funkciju moramo je posmatrati sa dva aspekta, sa aspekta fizičke zaštite i aspekta stručne zaštite i naučno-istraživačkog rada.

Nivo fizičke zaštite prije svega podrazumijeva visok stepen i kvalitetan rad Službe zaštite u Nacionalnom parku "Skadarsko jezero". Od tridesetak zaposlenih radnika u ovoj radnoj jedinici, 25 neposredno radi u Službi zaštite. Sa kolikim uspjehom će Služba zaštite obezbijediti i čuvati prostor Nacionalnog parka uglavnom ne zavisi od ukupnog broja uposlenih, već od nivoa organizovanosti, postignutog stepena stručne osposobljenosti i kvaliteta tehničke opremljenosti.

Ukoliko se pomenuta tri elementa (organizacija, stručnost, tehnička opremljenost) podignu na viši nivo, onda će i fizička zaštita biti znatno bolja. Mi u Nacionalnom parku "Skadarsko jezero" posebnu pažnju poklanjamo upravo podizanju nivoa rada Službe zaštite na sljedeći način: u organizacionom smislu rad svih službi Parka skoncentrisali smo u postojećem objektu na Jezeru tako da je ukupna povezanost, operativnost i informisanost došla do punog izražaja. Nabavkom i montažom savremenog sistema radio veza (motorola) novih plovila i motora, ostale zaštitne opreme, napravljen je značajan pomak u boljoj tehničkoj opremljenosti. Ubuduće moramo tom zahtjevu pokloniti još veću pažnju, jer dobra zaštita zahtijeva savremena tehnička sredstva. Moramo naglasiti da je u prethodne tri godine značajno popravljena kvalifikaciona struktura, tako da su rezultati rada Službe zaštite evidentni i značajni. Kao primjer navešću taksativno sljedeće podatke.

Za prvih deset mjeseci ove godine Služba zaštite Nacionalnog parka

“Skadarsko jezero” ukupno je podnijela prijava 220:

- Prekršajnih	135,
- Krivičnih	85,
- Zaplijenjeno mreža	223,
- Plinskih lampi i boca	20,
- Agregata	4,
- Osti	35,
- Blinkera	30.

U 1993. i 1994. godini broj podnijetih prekršaja i krivičnih prijava kao i zaplijenjenih tehničkih sredstava, bio je znatno veći.

Za postignuti nivo ukupne zaštite u Nacionalnom parku “Skadarsko jezero” od izuzetnog značaja je i opšte stanje u neposrednom okruženju. Zbog toga moramo priznati da to stanje značajno utiče na rad Službe zaštite kao i na rad drugih službi i institucija čiji ukupni rad značajno doprinosi postignutom nivou zaštite područja nacionalnih parkova.

Kada ovo kažem, prije svega mislim na rad inspeksijskih organa, angažovanje Službe gonjenja kao i rad pravosudnih organa. Ukoliko neka od ovih institucija ili pojedinaca ne ostvari svoju zakonsku funkciju onda i nivo zaštite neće biti onakav kakvi bi željeli. Takođe je značajna dobra saradnja između pojedinih institucija i Službe zaštite, pogotovo u dijelu blagovremenog intervenisanja u cilju uspješnog sprječavanja nedozvoljenih radnji i pojava na području Nacionalnog parka. Za postignuti nivo zaštite posebno je značajna ažurnost pravosudnih organa i blagovremeno donošenje presuda po podnesenim prijavama od strane Službe.

Neophodno je mijenjati i negativne navike kod pojedinaca i lokalnog stanovništva. Zbog toga smo u prethodne tri godine, u neposrednom kontaktu sa stanovništvom, putem ekološke edukacije, nastojali da uspostavimo dobru saradnju. Ta saradnja je podrazumijevala rješavanje odradenih zahtjeva kao i poštovanje zakonske regulative kojom su regulisana određena ponašanja, počev od onih kojima su dobra data na upravljanje, preko pojedinaca, turističkih posjetilaca do lokalnog stanovništva.

Za kvalitetan nivo zaštite izuzetno je značajan i nivo naučnih i stručnih saznanja o zaštićenom području (saznanja o njegovom prisnom, ambijentalnom, i kulturno-istorijskom nasljeđu), kao i obavezna planska dokumentacija koju čine prostorni planovi posebne namjene, katastarski elaborati, bazne studije, programi i planovi zaštite i razvoja srednjoročne prognoze.

Zakonom o Nacionalnim parkovima “Sl. list RCG br. 47/91”, članom 14 predviđena je izrada prostornog plana područja posebne namjene za NP “Skadarsko jezero”, na osnovu kojeg Preduzeće treba da uradi program zaštite i razvoja Nacionalnog parka. Prostorni plan čija je izrada u toku sadržaće: ocjenu postojećeg stanja prostornog uređenja; položaj i pravce razvoja u odnosu na okruženje, granice područja za koje se plan donosi; režim korišćenja i uređenja i granice zona prema ovim režimima; mjere neposredne zaštite i uređenja životne sredine i uslove za izgradnju objekata, uređenje, korišćenje i zaštita prirode.

Prostornim planom utvrdiće se i zaštitne zone oko Nacionalnog parka, kao i mjere za organizaciju prostora u tim zonama, kojima će se objediniti potpuna zaštita Nacionalnog parka "Skadarsko jezero".

Kao što je poznato, na početku formiranja Parka urađeno je 19 baznih studija iz sljedećih oblasti: geologije, pedologije, hidrologije, meteorologije, vodoprivrede, kulturnog naslijeđa, stanovništva, mreže naselja, društvenih kretanja i promjena, poljoprivrede, šumarstva, flore i faune, lova i ribolova, industrije, saobraćaja, ostale privrede, društvenih djelatnosti i međunarodnog pravnog aspekta. Većina pomenutih studija ukazuje na to da je ukupan biodiverzitet Jezera ugrožen zbog sve većeg zagađenja vode, koje je evidentno, ali i nekim novim zagađivanjima.

Kada je riječ o mjerama koje treba preduzeti da bi se nivo zaštite povećao a broj potencijalnih zagađivača smanjio, neophodno je napraviti katastar zagađivača a nakon toga činiti sve na njihovom saniranju ili smanjenju, propisivanjem dozvoljene tehnologije i ugradnjom kolektora, filtera i prečištača. U toku je ugovaranje i izrada projektne dokumentacije za sanaciju i revitalizaciju lokacija i punktova koji se koriste za dopremanje, pretakanje i transport naftnih derivata i koji će biti sanirani nakon prestanka ekonomske blokade od strane šire međunarodne zajednice prema našoj zemlji.

Zajedničkim radom NP "Skadarsko jezero" i jednog broja naučnih i specijalizovanih institucija, u toku ove i prethodnih godina vršena su sljedeća istraživanja:

- Prirodno-matematički fakultet, Odsjek za biologiju, iz Podgorice, obavio je naučna istraživanja i ispitivanja na ribama (šaran, ukljeva, karaš, jegulja i klijen). Prema dostavljenim podacima biološko stanje ribljeg fonda je zadovoljavajuće.

- U saradnji sa Prirodnačkim muzejom iz Beograda i Republičkim zavodom za zaštitu prirode Crne Gore, organizovano je i vrlo stručno završeno petogodišnje prebrojavanje ptica. U toku je ugovaranje izrade studije, a prema prvim saznanjima broj i vrste ptica su u znatnom porastu.

- O strane Republičkog hidrometeorološkog zavoda i NP "Skadarsko jezero" vršena su mjerenja nivoa zagađenosti vode, tla i vazduha. Ova saznanja koristiće se prilikom iznalaženja optimalnih rješenja, kako sa aspekta ekonomske valorizacije tako i sa aspekta zaštite.

- Jedan od značajnih naučnih projekata je Alge u vodama nacionalnih parkova Crne Gore, u koji je uključen u NP "Skadarsko jezero".

Za sada su vršena uzorkovanja na većem broju lokaliteta u ispitivanja su u toku.

Nema nikakve sumnje da se na prostorima nacionalnih parkova mogu zadovoljiti različite čovjekove potrebe za iskonskom prirodom, za kontaktima sa netaknutim, upoznati autentični folklor, doživjeti izuzetne turističke atrakcije, zadovoljiti sportske želje i potrebe. NP "Skadarsko jezero" ima sasvim dobrih preduslova za uspješan turistički razvoj u budućnosti. Taj razvoj u stvari je već počeo, samo ga treba još više unaprijediti.

Osnovni vidovi turističke ponude u toku ove i prethodnih godina bili su:

- Lovni i ribolovni turizam,
- Izletnički turizam,
- Sportski oblici turizma.

U toku ove godine prvi put organizovana je i turistička manifestacija "Dani Skadarskog jezera" čiji se završni čin - festival vina i ukljeve, očekuje upravo ovih dana.

Nažalost, svi ovi oblici turizma nijesu ostvarili planirane rezultate, kako u broju posjetilaca tako i u finansijskim pokazateljima.

Kada se radi o rekreativno-odmarališnom turizmu, u NP "Skadarsko jezero" postoje smještajni kapaciteti koji su u vlasništvu drugih turističkih organizacija. Međutim, njihova iskorišćenost je veoma mala. Zbog toga NP "Skadarsko jezero" planira da u duglednoj budućnosti izgradi sopstvene smještajne kapacitete, čime bi i turistička ponuda ovog Nacionalnog parka bila kompletnija a turistički proizvod znatno kvalitetniji.

Očekujemo da će ukidanje ekonomske blokade prema našoj zemlji značajno doprinijeti povratku inostranih gostiju, a da će platežna moć domaćeg posjetioca biti na znatno većem nivou, pa će i efekti od turističke valorizacije NP "Skadarsko jezero" biti veći.

"Kada se ulažu sredstva i napor na zaštiti i unapređenju dobara NP opravdano je racionalno koristiti pojedina dobra s tim da se ne remeti biološka ravnoteža i narušavaju ambijentalne vrijednosti. Tu se u prvom redu misli na sljedeće":

Kontrolisan i selektivan izlov ribe. U toku lovne sezone koja traje od juna mjeseca kalendarske godine do 15 marta naredne godine, lokalno stanovništvo koje živi u neposrednom okruženju Jezera bavi se privrednim ribolovom. Privredni ribolov podrazumijeva upotrebu ribolovnih mreža kojima se love kvalitetne vrste ribe. Ove godine je posle dužeg vremena potpisan ugovor sa Fabrikom iz Rijeke Crnojevića, tako da će se u proizvodnom programu Fabrike naći riba iz Jezera.

Program eksploatacije pijeska je takode intenzivan. On se zasniva praktično na neprocjenjivim količinama i vrlo je dobrog kvaliteta. Ovim programom se postiže čišćenje korita rijeke Morače u njenom donjem toku i na samom ušću u Jezero, a sa druge strane smanjuje se izlivanje vode iz korita Morače a tim i plavljenje okolnog terena. Očekujemo da će se nastaviti sa daljim aktivnostima na realizaciji programa eksploatacije treseta i sapropela. Sa proizvodnjom treseta kao organskog đubriva došlo bi do zamjene vještačkih đubriva koja se sve više u Skadarskom bazenu koriste u savremenim agrotehničkim mjerama. Ova zamjena značajno bi uticala na smanjenje zagađenja podzemnih voda koje svojim dotokom utiču na kvalitet vode Jezera. Značajno je napomenuti i mogućnost eksploatacije trske. Ali za sve ove privredne aktivnosti značajno je obezbijediti finansijska sredstva koja bi imala investicioni karakter.

I na kraju, za dalji razvoj i unapređenje nacionalnih parkova od posebnog značaja je konačno opredjeljenje koji tip nacionalnih parkova želimo favorizovati. U svijetu su poznata dva tipa parkova: Prvi, sa strogim režimom zaštite koji podrazumijeva manji ili skoro nikakav nivo privrednih aktivnosti sa ograničenim

podrazumijeva manji ili skoro nikakav nivo privrednih aktivnosti sa ograničenim brojem posjetilaca i drugi tip parka, sa znatno liberalnijim pristupom, u kojem je dozvoljena i znatno veća privredna aktivnost. Opredjeljenje za jedan od pomenuta dva tipa parkova mora biti usklađeno i sa zakonom o Nacionalnim parkovima, što u krajnjoj mjeri opredjeljuje i finansijska sredstva za rad službi nacionalnih parkova. Ukoliko se opredijelimo za tip parka sa strogim režimom zaštite, onda država mora biti nosilac finansiranja parkova, a ukoliko se opredijelimo za drugu varijantu, onda sami nacionalni parkovi mogu kroz turističko-rekreativnu i privredno-komunalnu funkciju finansirati rad svojih službi.

Uvažene dame i gospodo,

Dvanaest godina je prošlo između dva naučna skupa sa temom Nacionalni park "Skadarsko jezero".

Kao što je i prvi skup bio uspješan i dao niz odgovora na mnoga pitanja, to sa pravom očekujemo od ovog skupa dobre i kvalitetne sugestije, predloge i odgovore o perspektivi, unapređenju i daljem pravcu razvoja Nacionalnog parka "Skadarsko jezero". Posebno se nadamo i radujemo novim naučnim saznanjima: o flori i fauni, hidrološkom potencijalu, kulturno-istorijskom nasljeđu, ambijentalnim i pejzažnim vrijednostima itd. Mi u NP "Skadarsko jezero" se obavezujemo da ćemo sva vaša nova naučna saznanja primjenjivati u praksi u cilju očuvanja i daljeg unapređenja jednog od najvećih crnogorskih dragulja prirode.

Neka vam je još jednom uspješan i plodotvoran rad.

Hvala!